

UBAK
ULUSLARARASI KONGRE VE KONFERANSLAR PLATFORMU

6TH INTERNATIONAL ISTANBUL CURRENT SCIENTIFIC RESEARCH

FEBRUARY 4-5, 2025 ISTANBUL

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Prof. Dr. Oğuz KAYNAR

ISBN: 979-8-89695-034-9

https://www.ubakkongre.com/istanbul

Copyright © Liberty

6TH INTERNATIONAL ISTANBUL CURRENT SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

FEBRUARY 4-5, 2025 ISTANBUL

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Prof. Dr. Oğuz KAYNAR

Date: 03.03.2025

Liberty Publishing House
Water Street Corridor New York, NY 10038
www.libertyacademicbooks.com
+1 (314) 597-0372

ALL RIGHTS RESERVED NO PART OF THIS BOOK MAY BE REPRODUCED IN ANY FORM, BY PHOTOCOPYING OR BY ANY ELECTRONIC OR MECHANICAL MEANS, INCLUDING INFORMATION STORAGE OR RETRIEVAL SYSTEMS, WITHOUT PERMISSION IN WRITING FROM BOTH THE COPYRIGHT OWNER AND THE PUBLISHER OF THIS BOOK.

© Liberty Academic Publishers 2025

The digital PDF version of this title is available Open Access and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits adaptation, alteration, reproduction and distribution for noncommercial use, without further permission provided the original work is attributed. The derivative works do not need to be licensed on the same terms.

adopted by Mariam Rasulan

ISBN: 979-8-89695-034-9

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

6TH INTERNATIONAL ISTANBUL CURRENT SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

DATE and PLACE

FEBRUARY 4-5, 2025 ISTANBUL/ TÜRKİYE

ORGANIZING BOARD

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK - Kırıkkale University
Assist. Prof. Dr. Burak SAYAR - Bitlis Eren University
Dr. Nurlan AHMETOV - Hoca Ahmet Yesevi University
Dr. Elvan CAFEROV - Azerbaijan State Pedagogy University

COORDINATOR

Merve CAN
Gönül EDEŞLER

NUMBER of ACCEPTED PAPERS- 208
NUMBER of REJECTED PAPERS- 29

PARTICIPANTS COUNTRY

Türkiye-82, Azerbaijan-4, Africa-1, Benin-1, Albania-2, Arabia-2, UAE-1, Bangladesh-1, Bosnia and Herzegovina-1, Algeria-7, China-1, Egypt-1, Ethiopia-3, Morocco-18, Georgia-2, India-16, Indonesia-1, Iran-5, Kyrgyzstan-2, Kosovo-4, Lebanon-1, Malaysia-3, Moldova-1, Nigeria-14, Uzbekistan-1, Pakistan-20, Qatar-1, Romania-5, Serbia-1, Tunisia-1, Uganda-1, Vietnam-4

SCIENCE BOARD

Prof. Dr. İryna Dryga - National Academy of Sciences
Prof. Dr. Froilan MOBO - PMMA
Assoc. Prof. Dr. Gulbaxar Tavaldieva - Taşkent Chemistry-Technology Institute
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin KALGI - Ardahan University
Assoc. Prof. Dr. Güray ALPAR - IKSAD Institute
Assoc. Prof. Dr. Cavit POLAT - Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Assoc. Prof. Dr. Fatma İNCE - İnönü University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Gökhan GENEL - Yalova University
Assoc. Prof. Dr. Saime GÜZEL - Bursa Uludağ University
Assoc. Prof. Dr. Varol KOÇ - Ondokuz Mayıs University
Assoc. Prof. Dr. H. Burçin HENDEN ŞOLT - Zonguldak Bülent Ecevit University
Assoc. Prof. Dr. F. Gül KOÇSOY - Fırat University
Assist. Prof. Dr. Burak SAYAR - Bitlis Eren University
Assist. Prof. Dr. Leyla BEKENSİR - Ankara University
Assist. Prof. Dr. Muhammet Zeki ÖZYURT - Sakarya University
Assist. Prof. Dr. Ömer KASIM - Kütahya Dumlupınar University
Assist. Prof. Dr. Ramazan ARITÜRK - T.C. İstanbul Sabahattin Zaim University
Dr. Mehtap DEMİR, Adıyaman University
Dr. Muntazir MEHDİ, NUML
Dr. Hüseyin ERİŞ- Harran University
Dr. Elvan CAFAROV - Azerbaycan Devlet Pedagoji University
Dr. Damejan SADYKOVA - Kazak Kızlar Pedogoji University
Dr. Mariam S. OLSSON - Lebanise University

TÜRK HALK MÜZİĞİNDE KAYNAK KİŞİ KAVRAMINA BİR BAKIŞ

Öğr. Gör. Salih GÜNDOĞDU
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi, Ses Eğitimi Bölümü
ORCID: 0000-0003-0725-9034

ÖZET
Kaynak kişi, Türk Halk Müziği içerisinde ait olduğu yörenin müzik kültürünü bilen ve aktaran çok önemli bir figürdür. Gelenekte aranan saf ve duru yapıyı sonraki kuşaklara taşıyan kaynak kişi, dış etkenlere kapalı olması dolayısıyla yöre müziğinin özünü anlamak adına başvurulacak yegâne noktalardan biridir. Çalışmanın amacı, kaynak kişinin Türk Halk Müziği ve yerel bölge içerisinde yer aldığı konumun önemini ortaya çıkarmak ve vurgulamaktır.
Anadolu coğrafyasında binlerce kaynak kişiden türküler derlenmiş ve başta TRT olmak üzere birçok kurumun arşivine sayısız eser kazandırılmıştır. Derlenen türkülerin önemli bir kısmının ses kayıtlarına ulaşılamamış olsa da ulaşabilen kayıtlarda kaynak kişinin müzikal yönden kritik noktaları ortaya çıkardığı görülmüştür. Yöre ağzı, yöreye ait karakteristik kalıp ezgiler, yöre eserlerinin ritmik yapısı, ses icrası bakımından teknik olarak hançere kullanımı gibi özellikler buna örnek olarak verilebilmektedir.
Ayrıca kaynak kişinin sadece eser icra ederek aktarım yapması dışında yöresinin örf, adet ve geleneği hakkında sözlü bilgiler verebildiği anlaşılmaktadır. Yörede yaşayan diğer kaynak kişiler, destancılar, ağıtçılar, yöre çalgıları, yöre toplulukları gibi birçok konuda kaynak kişinin bilgisine danışılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan derleme çalışmalarında, kaynak kişilerden türküler kayıt alına alınmış ve nota arşivlerinde kaynak kişilerin isimleri belirtilmiştir. İlerleyen süreçte, eğitim kurumlarının ortaya çıkmasıyla başta halk müziği repertuvarı dersleri olmak üzere birçok derste kaynak kişi icrasından beslenerek türkü öğrenme metodu uygulanmaya başlanmıştır.
Sonuç olarak kaynak kişinin halk müziği mirasını taşıma ve aktarma amacıyla beraber, halkın geleneksel yaşam biçimi ve değerlerini de yansıtma görevinin olduğu tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, Geleneksel Müzik, Yöre Üslubu, Kaynak Kişi, Mahalli Sanatçı.

A LOOK AT THE CONCEPT OF SOURCE PERSON IN TURKISH FOLK MUSIC

ABSTRACT
In Turkish Folk Music, the informant is a highly important figure who knows and transmits the musical culture of their region. By preserving the pure and unadulterated form sought in tradition, the informant remains one of the primary sources for understanding the essence of local music, as they have largely stayed unaffected by external influences. The aim of this study is to reveal and emphasize the importance of the informant's position within Turkish Folk Music and the local community. Throughout Anatolia, thousands of folk songs have been collected from informants, adding countless works to the archives of various institutions, especially TRT (Turkish Radio and Television Corporation). Although audio recordings of a significant number of these collected songs have not survived, the existing recordings show that the informant highlights critical musical elements. Examples include regional dialect, characteristic local melodic patterns, rhythmic structures of local pieces, and technical aspects of vocal performance—such as the specialized vocal technique referred to as hançere.

Moreover, it has been observed that the informant not only conveys knowledge through performance but also provides oral information about local customs, traditions, and cultural practices. Their expertise has been sought on many topics, including other informants living in the region, ballad singers, lament singers, local instruments, and local community groups.
During the early years of the Republic, when these folk songs were first collected, they were recorded from informants, and the informants' names were documented in musical notation archives. In subsequent years, with the establishment of educational institutions, a method of learning folk songs based on informants' performances was introduced in many courses, particularly folk music repertoire classes.
In conclusion, it has been determined that, in addition to carrying and transmitting the legacy of folk music, the informant also has the responsibility of reflecting the traditional way of life and the values of their community.
Keywords: Turkish Folk Music, Traditional Music, Regional Style, Source Person, Local Artist

GİRİŞ

Folklor kavramı halkın yaşamı, davranış biçimi ve hareketlerini kapsayan kültürel değerler olarak tanımlanmaktadır (Çetin, 2019). Bir ulusun üretici yönüne bağlı geleneklerini kapsayan toplum odaklı bilime folklor denmektedir (Arseven, 2004). Halk müziği ürünleri ise, halkın içinde yer alan tabakaların üretimde etkin rol oynayarak yer aldıkları süreç içerisinde oluşan değerlerdir (Gerekten, 2021). Bu ürünlerin kuşaktan kuşağa aktarımında söz sahibi olan önemli figürler bulunur. Kaynak kişiler de bunlardan birisidir. Gelenek müziğinin taşıyıcılığında derlemeciler tarafından akla ilk gelen ve başvurulan figür kaynak kişilerdir. Halk müziğinde kaynak kişinin önemi olduğu kadar, ondan bilgi alan derlemecilerin de çok önemli bir yeri vardır. Derlemecinin donanımı ve kaynak kişilerle iletişimi son derece kritiktir. Hangi yörede derleme yapılacaksa oradaki kaynak kişilerin tespit eedilmesi gibi konularda önceden hazırlık yapması gerekmektedir (Arat, 2001). Aynı kaynaktan alınan bigiye göre, kaynak kişi sıradan biri değil, temsil ettiği kültürün taşıyıcısı olarak yöresinin özünü yansıtan ve herhangi bir yozlaşma göstermeden kültür ürünlerini aktaran kişi şeklinde ifade edilmektedir.
Türk halk müziği eserlerini icra etme ve aktarmada önemli bir yeri olan kaynak kişiler, Anadolu'da yaşamış oldukları bölgenin müziğini en iyi bilen ve saf haliyle yansıtan icracılardır. Kaynak kişiler, icracı yönleri dışında çok farklı iş kolları içerisinde yer alabilmektedir. Bazı kaynak kişilerin hayatını sadece müzikle idame ettirmesinin yanında müzik dışında başka işlerle uğraşan kaynak kişilere de rastlanmaktadır.
Kaynak kişi sıfatında ekol olmuş usta sanatçılar da bulunmaktadır. Bu durum, kaynak kişi sıfatında olan icracıların ne denli geniş bir yelpaze içerisinde yer aldığını göstermektedir. Kaynak kişilerin, müziği ustaca icra eden veya sadece gündelik yaşam içerisinde kullanan kişilerden oluşması buna örnek olarak verilebilmektedir. Ayrıca kaynak kişilerden her zaman ustalık gösteren icralar sunması beklenmemektedir. Onların yöre müziğini saf bir şekilde aktarmasıyla gelenek müziğinin yöresel tınısını ses ve çalgı odaklı ifade etmesi beklenmektedir. Ses icrası odaklı bakıldığında, yörenin ağız ve hançere özelliği kaynak kişilerde aranmaktadır. Ayrıca kaynak kişi, yörenin erkek ve kadın ses tipleri ve ses genişliği konusunda da fikir verebilmektedir. Çalgı icrası açısından bakıldığında ise, yörede icra edilen çalgı ve çalgı tipleri, icradaki teknik özellikler, karakteristik süsleme kullanımı gibi konularda kaynak kişilerin icraları ve aktarımları referans olarak alınabilmektedir.
Kaynak kişiler, yaptıkları icralar dışında yöre müziğinin oluşumu ile ilgili sözlü bilgiler de verebilmektedir. Bulundukları yörede yaşayan veya yaşamayan kaynak kişiler, icracılar, ağıtçılar, destancılar ve yöre topluluklarıyla alakalı yönlendirmelerde bulunabilirler. Bu da derlemeciyi yönlediren bir unsur olmak dikkat çekmektedir.

Ayrıca kaynak kişi, üniversite ve konservatuvar düzeyinde eğitim veren öğreticilerin ses ve çalgı eğitiminde yerel (yöre/bölge) müziği öğrenciye aktarmak için başvurdukları bir profil olarak göze çarpmaktadır. Örneğin, bir eserin ders sırasında öğrenciye öğretilmesinde referans olarak kaynak kişi icralarına başvurulmaktadır. Geleneksel müziğin ders olarak aktarılması ve icra edilmesinde kaynak kişilerin çok büyük önemi vardır. Özellikle karakteristik yörelere ait eserlerin öğrenilmesinde kaynak kişinin ses kayıtlarının çalışılması bir öğrenme metodu olabilmektedir. Bu öğrenme metodunda kaynak kişinin her zaman anlaşılabilir bir icra özelliği sunmadığı bilinmektedir. Çünkü kaynak kişinin yaşı ve kayıt ortamı gibi konular icrasını etkileyebilmektedir. Aslında buradaki amaç, kayıtlardan alınabilen öğelerin sanatçı/icracı tarafından doğru bir biçimde işlenebilmesidir. Halk müziğinin bir gelenek müziği olması ve bu gelenek içerisinde yer alan kaynak kişilerin kendi yörelerindeki müziğin tüm dinamiklerini ortaya koymaları, geleneğin doğru aktarılması ve sürdürülmesi açısından kıymetlidir. Sanatçı/icracı profilinin geleneğin eklenerek devam etmesi durumunu özümseyerek, kaynağın önemini ve onu işlemeyi bilmesi gerekmektedir. Uslu (2021), dördüncü kuşak aktörler olarak tanımladığı akademisyen ve icracıların kitle iletişim araçları vasıtasıyla diğer kuşaklara göre kaynak kişilerin icra kayıtlarına ulaşabilme kolaylıkları olduğunu ve bu yöntemi kullandıklarını belirtmiştir.

Gerekten (2021), kaynak kişiden faydalanmanın belirli konularda önemli bilgiler verebileceğini ifade ederek; TRT repertuvarı notalarında bulunan maddi hatalar, türkünün repertuvara girdikten sonra yaşadığı değişim ve notanın tam olarak sunamadığı yöresel müzik yapısının anlaşılması gibi durumları konuya örnek olması açısından vermiştir.

Bilindiği üzere, TRT repertuvarında yer alan eserlerde bir ya da birden fazla kaynak kişi bulunmaktadır. Fakat bu, belli noktalarda tartışma konusu haline gelmiştir. Bu durumun halk müziğinin anonim özelliğiyle tanımlanmasıyla ilgili olduğu da düşünülebilir. Yapılan bazı tanımlara göre halk müziğinin anonim ve halka ait olduğu söylenmektedir. Fakat bazı kaynak kişilerin aslında eser sahibi olmalarına rağmen kaynak kişi şeklinde ifade edilmeleri, halk müziğinin tanımlanması açısından bazı soruları sormayı gerektirmektedir. Büyükyıldız (2015)'a göre, "Üreteni bilinen halk müziği" içindeki "Geleneksel halk sanatçılarının yarattığı halk müziği" olarak yapılan yeni tanımlamada anonimleşme sürecinin başında olan eserler, üreteni bilinmesine rağmen göz ardı edilmiştir. Yöresel motifler içerisinde olmayan eserler TRT repertuvarına alınmazken, anonim motifler içinde yer alan eserler ise, "x sanatçıdan alınan, x sanatçının yöresine ait bir ezgi" şeklinde repertuvara eklenmiştir (Büyükyıldız, 2015). Kurubaş (2018)'a göre, Davut Sulari, Neşet Ertaş, Çekiç Ali, Zaralı Halil ve ismi sayılamayacak birçok halk sanatçısının kendilerine ait eserlerin Klasik Türk müziği bestelerinden farkı, üretilen eserlerin planlı bir şekilde bestelenerek değil; müzikal hafıza içerisinden beslenerek ortaya çıkmış olmasıdır. Tüm bu bilgilerden hareketle, geleneksel halk müziği eserlerinin tümüne anonim olarak bakılmasının tekrardan ele alınması gereken bir durum olduğu ortaya çıkmaktadır.

BULGULAR

Kaynak Kişi Hakkında Tanımlar

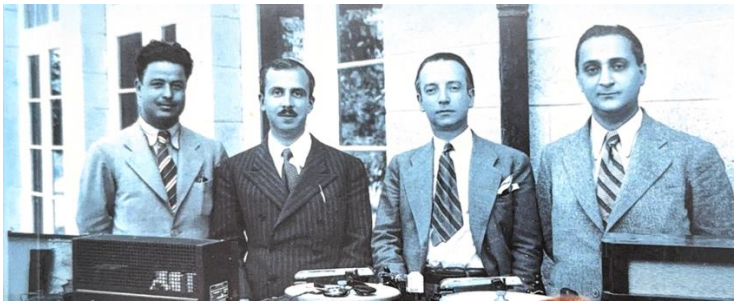
Kaynak kişi terimi hakkında yapılan tanımların sayıca çok fazla olmadığı görülmektedir. Araştırılan kaynaklarda ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda bazı tanımlamalara ulaşılmıştır.

Ekici (2018), halk bilgisi ürünlerini ilk kez yaratıp nakleden, aktaran, icra eden ve derlemecilere sözlü, yazılı ve görsel sunum yapabilen kişileri kaynak kişi olarak tanımlamıştır. Kaynak kişiyi "Usta (Profesyonel) Kaynak Kişi" ve "Amatör Kaynak Kişi" olarak ikiyi ayıran Ekici, bu sınıflandırmaları şöyle açıklamıştır:

1. Usta (Profesyonel) Kaynak Kişi
Bazı kaynak kişiler kültür ürünlerini aktarma konusunda ustalaşıp adeta meslek edinir durumda olabilmektedir. Bu kişiler hem kültür ürünlerinin yaratıcısı ve aktarıcısı durumunda yer almaktadır. Örneğin, halk hikayelerini yaratımında ve aktarımında "âşık" sıfatıyla yer alan usta kaynak kişiler bulunmaktadır. Bu sebeple halk bilgisi ürünlerini icra eden ve yaratımında var olan uzmanlaşmış kişileri "usta kaynak kişi" başlığında tanımlamak gerekmektedir (Ekici, 2018).
2. Amatör Kaynak Kişi
Kültür ürünlerinin aktarımında yer alan büyük bir kısım "amatör kaynak kişi" sıfatında yer almaktadır. Amatör kaynak kişilerin yaratım sürecinden daha çok bunları aktarma, tekrarlama ve yayma misyonu bulunmaktadır. Onlar, usta kaynak kişilerden aldıkları bilgileri kendilerince tekrarlayıp aktarmaktadırlar. Bir âşık hikayesini ustasından dinleyip anlatılabilme ve seslendirebilme durumları vardır. Aslında ustadan öğrenilen bilgiyi aktarma durumu söz konusudur. Fakat amatör kaynak kişiler de iyi bir icracı ve aktarıcı olabilmektedir. Kaynak kişinin hangi seviyede olduğuna halk bilimci karar verebilir (Ekici, 2018).
Duygulu (2014) kaynak kişiyi, yerel müzik kültürü pratiklerini icra eden, belleğinde belirli bir dağarcığı taşıyan, halk tarafından sevilen, çalgı çalabilen ve sesiyle ön planda olan kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, ait olduğu kültürü derlemeciye aktarma görevi olan ve bu yönüyle geleneğe yön veren kişi olduğunu eklemiştir.
Özbek (2014), "anonim halk müziğinin ana kaynağı" ifadesiyle kaynak kişiyi tanımlarken; belleğinde çok sayıda eser olan, halkın içinden gelen kişilerin, âşıkların ve hafızların kaynak kişi olduğunu ifade etmektedir.
Arat (2001)'e göre kaynak kişi, derlemeci veya araştırmacının sahada toplamak istediği materyale ulaşmak için başvurmuş olduğu kişi olarak da tanımlanmaktadır. Kültür aktarımı yapan kişi olarak bilinen kaynak kişiler, derlemecilerin derleme yapmak için gittikleri bölgede başvurdukları ilk kişilerdir (Zeytünlü, 2023).
Arslan (2024), kaynak kişinin kültürel açıdan doğru bilgiyi aktarabilen kişiler olarak halk müziği derlemecileri ve araştırmacılarının başvurduğu ana kaynak olduğunu söylemektedir. Aynı kaynakta, erkek veya kadın kaynak kişilerin halk müziği derlemeleri açısından başat bir rol üstlendikleri bilgisi de bulunmaktadır.
Kaynak kişi ile bazı durumlarda ortaklık barındıran ve birlikte kullanılabilen Mahalli Sanatçı kavramı halk müziği açısından yöresel müziğin dinamiklerini yansıtan icracılardan oluşmaktadır. Duygulu (2014), yöre müziğinin tüm özelliklerini bilen ve seslendiren mahalli sanatçıları ağıtçılar, âşıklar, türkü yakıcılar, çalgı icra edenler ve çalgı grupları şeklinde tanımlayarak bu kavramın erken cumhuriyet dönemiyle kullanıldığını ve kaynak kişilerin çoğunun mahalli sanatçı sıfatında olduğunu ifade etmiştir. Kaynak kişi ve mahalli sanatçıların aynı noktada buluşup benzer özellikler taşıdığı ifade edilebilir. Fakat her mahalli sanatçı kaynak kişi sıfatında olmayabilir. Mahalli sanatçı, sadece yöresinin eserlerini seslendirme misyonu da taşıyabilmektedir.

Kaynak Kişilerin Derlemelerde Aldığı Rol ve İletişim
Derleme çalışmalarında kaynak kişinin derlemeci ile olan iletişimi önem arz etmektedir. Goldstein (1977)'e göre, derlemecinin kaynak kişiyle olabildiğince samimiyet içerisinde olması ve ona saygı göstermesi gerekmektedir.
Halk bilgisi ürünlerini ustalıkla ve rahatlıkla icra eden bir kaynak kişi, doğal ortamın dışına çıkıldığında bu rahatlığı ortaya koyamayacak ve derlemeci ile arasındaki iletişimin olumlu yönde ilerlemesine göre aktarımını kolaylıkla yapabilecektir (Ekici, 2018). Bu açıdan, derlemeci ve kaynak kişi arasındaki iletişim şekli çok önemlidir.

Derlemecinin kendini tanıtarak amacını belirtmesi, yaptığı işin halk bilgisi açısından önemini anlatması ve kaynak kişiye kültüre değerli bir katkı sunduğunu açıklaması gerekmektedir (Ekici, 2018).

Görsel 1. Ankara Devlet Konservatuvarı iç avlusunda yurt dışından yeni gelen derleme araçları ile hatıra fotoğrafı (1937) Sağdan sola: Cevat Memduh Atar, Halil Bedi Yönetken, Hasan Ferit Alnar, Rıza Yetişen (Yönetken, 2006).

Arat (2001)'a göre, kaynak kişi ve derlemeci arasındaki iletişim şekli şu şekilde olmalıdır:
1. Derlemeci, sahada halk nasıl yaşıyorsa (yaşam standardı) o şekilde yaşamalı ve içten olmalıdır.
2. Derlemeci, kaynak kişinin daha verimli olabilmesi adına güven duygusunu ön planda tutarak iletişim sağlamalıdır.
3. Derlemeci, yapacağı çalışmayla ilgili net bilgiler vermelidir.
4. Derlemeci, kaynak kişiye sorduğu soruları doğal ve zihninden geçtiği gibi sormalıdır.
6. Derlemeci, kaynak kişiyi kayda alırken iletişimin düzgün kurulması bakımından önceden bilgi vermelidir.
Derlemelerde kaynak kişilere önceden hazırlanan soruların sorulmasıyla bir nevi röportaj da yapılmaktadır. Öncelikle kaynak kişiyi derlemeci tarafından daha yakından tanıtabilecek kişisel sorular sorulmaktadır. Bu sorular içerisinde yaşamıyla alakalı genel bilgi alınması amaçlanmaktadır. Fakat sadece kişisel sorular değil, derlenen türkü ve yörenin halk müziğini içeren sorular da sorulmaktadır. Arat (2001), kaynak kişinin esere verdiği isim, icra ettiği türkünün halâ icra ediliyor ya da edilmiyor olma durumu, icra edildiği ortamlar, türkünün nerede, ne zaman ve kimden öğrenildiği, türkünün birden fazla icra edilmesi, türkü ile ilgili bir efsane veya öykü, türkünün kaynak kişideki hissiyatı, türküyü ilk duyduktan sonra değişiklik olup olmadığı, türkünün oyununun olup olmadığı, türkünün çalgılı ya da çalgısız seslendirilme durumu ve türkünün icra şekli gibi birtakım soruların yöneltilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yöre müziğiyle alakalı sorulara bakıldığında; yörede çalınan çalgılar ve isimleri, çalgı yapım, çalgı akordu, yörede yakılan türkünün çevre bölgelere yayılımı, türkülerin söylenme amaçları, yöre ninnileri, yöredeki türkü yakıcılar, türkü söylenme yerleri, türkülerin öğrenilme ve yayılma şekli, oyun havaları, yöredeki destanların söylendiği ezgiler, düğün ve kına türküleri, ağıt geleneği gibi konularda bilgi almak adına sorular sorulabilmektedir (Arat, 2001). Ekici (2018), kaynak kişilerin derlemelerde hangi kriterlerle seçilmesi gerektiğini de ifade ederek şunları söylemiştir:
"Derlemecinin, kaynak kişi tercihi daha çok derlemenin amacına uygun olarak belirlenmesi gereken bir konudur. Çoğu derleme çalışması asıl amaç olarak en iyi metni hedef aldığı için, doğal olarak tercih de en iyi kaynak kişiye yönelik olmakta, en iyi kaynak kişi belirlemesi ise derlenecek türün o yörede bulunan ve bilinen en usta kaynak kişisine derlemeciyi yöneltmektedir. Eğer birden fazla usta kaynak kişi varsa bunlar içinde en iyi olarak tanımlanan kişi tercih edilmektedir" (Ekici, 2018).

Kısacası iyi bir kaynak kişi, kendi yöresinde var olan kültür ürünlerini içinde yaşadığı toplum içerisinde temsil eden ve takdir gören iyi bir icracı/aktarımcı olmalıdır (Ekici, 2018). Bu kaynak kişiler derleme öncesinde kısa bir araştırma ve yöre halkıyla kurulacak iletişimle belirlenebilir.

Kadın Kaynak Kişiler

Cumhuriyet döneminden bu yana yapılan derleme çalışmalarında önemli rol üstlenen kaynak kişilerin sayısı oldukça fazladır. Aralarında topluma mal olmuş icracıların yer aldığı kadın kaynak kişiler de bunların arasında yer almaktadır (Arslan, 2024).

Arslan (2024), kadın kaynak kişilerin kapsamı dar icra ortamları veya geniş kitle iletişim araçlarıyla seslerini duyurarak geleneğin aktarımına katkı sağladığını ifade etmektedir. Yurttan Sesler Topluluğu'nun ilk kuşak radyo sanatçıları arasındaki kadın icracıların kaynak kişi olarak kendi yörelerinin türkü ve uzun havalarını ilk kez notaya alıp seslendirmeleri mümkün olmuştur. Radyonun beklentisinin de bu yönde olması dolayısıyla kadın kaynak kişilerin hem yöre müzisyeni hem de kaynak kişi olarak gelenek aktarımının bir parçası olması hedeflenmiştir (Arslan, 2024).

Öte yandan, "ağıtlar" içerisinde yer alan bir tür olan "ağlamalar" da kadınların seslendirdiği eserler olarak kadın kaynak kişilerden alınmıştır. Özellikle 50 yaş üstü kadınların feryadını ifade eden bu ağlamalar farklı konular hakkında ortaya çıkmış eserlerdir (Varlı, Beşiroğlu ve Gözaydın, 2007). Bu da bizlere ağıtçı kadınların aynı zamanda kaynak kişi sıfatında yer alabileceğini düşündürmektedir.

Ekici (2018)'ye göre, kadın kaynak kişilere derleme sırasında ulaşabilme ve iletişim kurabilme sorunu mevcut olabilmektedir. Aynı kaynaktaki bilgide, Anadolu'da kadın veya kız kaynak kişilerle iletişim kurulmasının eğer akraba, eş, dost değilse pek mümkün olmadığı ve bu gibi durumlarda erkek derlemecinin yanına bir kadın derlemeci eklenerek konunun çözülebileceği ifade edilmiştir. Fakat, erkek bir kaynak kişinin kadın bir derlemeciye aktarım yapması sonucunda metinde bazı değişikliklere ve kısıtlamalara girebileceği unutulmamalıdır (Ekici, 2018).

SONUÇ

Bu çalışmada, kaynak kişi kavramının Türk halk müziği açısından önemine ve katkı sağladığı alanlara değinilmiş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre:

Kaynak kişinin yöresinin müzik dinamiklerini en iyi bilen ve aktarabilen kişi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geleneğin aktarımında söz sahibi olan kaynak kişilerin, yozlaşmaya kapalı olmaları sebebiyle derlemeciler tarafından başvurulan ilk kişiler oldukları tespit edilmiştir. Kaynak kişiler arasında usta ve ekol olmuş sanatçılar olduğu ortaya çıkmıştır. Yöresindeki ses ve çalgı icrası açısından teknik birtakım bilgilerin kaynak kişilerden referans alınabildiği görülmüştür. Bunun dışında yöre müziğinin oluşumuyla ilgili teorik ve tarihsel açıdan derlemeciye önemli bilgiler aktarabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kaynak kişilerin üniversite ve konservatuvar düzeyinde verilen eğitimlerde bir öğrenme metodu olarak kullanılabildiği ortaya çıkmıştır. Repertuvar dersleri başta olmak üzere icra ve performans uygulaması olan derslerde yöre müziğinin otantik ve bölgesel yönünün anlaşılabilmesi için kaynak kişinin ses ve görüntü kayıtlarının referans olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Kaynak kişi kavramının Usta Kaynak Kişi ve Amatör Kaynak Kişi olarak iki şekilde sınıflandırıldığı tespit edilmiştir. Mahalli sanatçı kavramı ile kaynak kişi kavramı arasında benzerlik bulunduğu görülmüştür. Fakat her mahalli sanatçının kaynak kişi olmadığı ve sadece yöresinin eserlerini seslendiren bir icracı olabileceği ortaya çıkmıştır.

Derlemeci ve kaynak kişi arasındaki iletişimin önemli olduğu, derlemecinin olumlu bir iletişim dili kullanması gerektiği ve bu şekilde kaynak kişiyi eser aktarımına hazırlaması gerektiği görülmüştür. Derlemecinin kaynak kişiye soracağı soruları önceden hazırlaması ve gerektiğinde yöre halkından doğru kaynak kişiye ulaşma bakımından yardım alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kadın kaynak kişilere ulaşmanın çok önemli olduğu ve bunun için gerekirse erkek derlemecilerin yanında bir kadın derlemeci bulunması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca Yurttan Sesler Topluluğu'nun ilk kuşak kadın sanatçılarının, kaynak kişi misyonunu da üstlenerek geleneğin aktarımına yönelik büyük katkılar verdikleri ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak kaynak kişilerin kültürel miras ve geleneğin taşınması noktasında bağlı bulundukları toplumun değerlerini yansıtma görevleri olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Arat, S. (2001). Türk halk müziğinde derleme. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Arseven, V. (2004). "Müziğin kökeni". Veysel Arseven (Vasili Öküzçü) 1919-1977, Biyografisi, Makalaleri ve Müzik Eserleri. Yayına haz. Stepan Bulgar, Ankara: Özkan Matbaacılık.

Arslan, S. (2024). Cumhuriyet döneminden günümüze Türk halk müziğinde kültürel aktarım sürecinin temsilcileri olarak "kadın icracılar". Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir

Büyükyıldız, H. Z. (2015). Türk Halk Müziği-Ulusal Türk Müziği (1. Baskı). İstanbul: Arı Sanat.

Çetın, H. (2019). Türk kültüründe tek kişilik folklor örnekleri. Türkoloji (98), 79-92.

Duygulu, M. (2014). Türk Halk Müziği Sözlüğü (1. Baskı). İstanbul: Pan Yayıncılık.

Ekici, M. (2018). Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri (8. Baskı). Ankara: Feryal Matbaacılık.

Goldstein K. S. (1977). Sahada Folklor Derleme Metotları (Çev. Ahmet E. Uysal). Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Gerekten, S. E. (2021). Halk müziğinin aktarımında kaynak kişilerden faydalanma: Musa Eroğlu ve kaynaklık ettiği türküler üzerine bir anlatı araştırması. Eurasian Journal of Music and Dance (18), 215-231. https://doi.org/10.31722/ejmd.956647

Kurubaş, B. (2018). Türk halk müziğinde "anonim" kavramı üzerine bir inceleme. Balıkesir 2. Türk Müziği Sempozyumu Bildiriler Kitabı. (Yayına haz. Sıtkı Sahil). Balıkesir: Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Özbek, M. (2014). Türk Halk Müziği El Kitabı I Terim Sözlüğü (2. Baskı). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Uslu, E. (2021). Türkülerin dinamik yapısını oluşturan olguların öğretiminde izlenecek bir yaklaşım önerisi: orta anadolu ağzı örneği. idil, 83 (2021 Temmuz): s. 1105–1137. doi: 10.7816/idil-10-83-10

Doğuş Varlı, Ö., Beşiroğlu, Ş. Ş., ve Gözaydın, İ. (2009). Kadın çığlıklarının müziğe dönüşümünde" ağlamalar". İTÜDERGİSİ/b, 4(1).

Yönetken, H. B. (2006). Derleme Notları (1. Baskı). Ankara: Sun Yayınevi.

Zeytünlü, N. (2023). "Türk halk müziği'nde kdın kaynak kişiler, derleyen ve notaya alanlar üzerine bir araştırma". Yüksek lisans tezi, İzmir Demokrasi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.